Lausunto

23.10.2023

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan asunto- ja ympäristöjaosto

Asia: HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024

KIRJALLINEN ASIANTUNTIJALAUSUNTO VALTIOVARAINVALIOKUNNAN ASUNTO– JA YMPÄRISTÖJAOSTOLLE

John Nurmisen Säätiö kiittää mahdollisuudesta esittää kirjallinen asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024.

Ympäristön ja luonnonsuojeluun varatut määrärahat pienenevät 34 prosenttia
Luontokato ja ilmastonmuutos etenevät ennennäkemätöntä vauhtia myötävaikuttaen toisiinsa. Myöskään Itämeren tila ei ole parantunut viime vuosikymmeninä tehdyistä päästövähennyksistä huolimatta. Toimilla on ollut kuitenkin ollut vaikutusta, sillä ilman pitkäjänteistä työtä Itämeren tila olisi paljon huonompi. Jotta Suomi voi saavuttaa ilmastolain, YK:n luontosopimuksen, EU:n biodiversiteettistrategian ja Itämerensuojelusopimuksen mukaiset sitoumuksensa Itämeren tilan parantamisesta, luontokadon pysäyttämisestä ja ilmastonmuutoksen hidastamisesta, ei ympäristön- ja luonnonsuojelun määrärahoista pidä leikata.

Saaristomeren ohella myös muiden Suomen merialueiden tilaa on parannettava
Hallitus ohjaa Saaristomeren ja vesien tilan parantamiseen kuusi miljoonaa euroa, josta painopiste on Saaristomeri-ohjelman toteuttamisella. Vesiensuojelun rahoituksen turvaaminen myös muualla kuin Saaristomerellä on tärkeää, koska rahoituksen taso vaikuttaa suoraan ohjelmien sisältöön ja toteutettaviin toimiin. Esimerkiksi peltojen kipsikäsittelyyn tulisi turvata rahoitus myös muualla kuin Saaristomeren alueella, eikä kipsikäsittelyn toteutuksesta tulisi leikata.

Suomen lähes kaikki merialueet ovat hyvää huonommassa tilassa. Ihmistoiminnasta Selkämereen päätyvä vuotuinen ravinnekuormitus on yhtä suurta kuin Saaristomereen, ja Perämeren ravinnekuormitus on yli kaksinkertaista erityisesti turvemaiden maa- ja metsätalouden suuren ravinne- ja kiintoainekuormituksen vuoksi. Ilmastonmuutoksen vaikutukset lisäävät Itämeren ja vesistöjen kuormitusta entisestään.

Metsätalouden kuormitus on pääasiassa peräisin turpeen hajoamisesta ojitetuissa suometsissä. Tulevan metsätalouden kannustinjärjestelmän (Metka) tulisi ohjata ehkäisemään metsätalouden kuormitusta tukemalla heikkotuottoisten ojitettujen soiden ennallistamista ja suometsien vesien palauttamista luonnontilaisille tai ennallistetuille soille. Nämä toimet tuovat myös huomattavia ilmasto- ja biodiversiteettihyötyjä. Turvepellot puolestaan tuottavat yli puolet maatalouden ilmastopäästöistä, vaikka niiden osuus peltoalasta on vain 10 %. Uusien turvepeltojen käyttöönotto tulisi lopettaa, ja olemassa olevien turvepeltojen osalta tulisi kannustaa niiden poistamista viljelykäytöstä tai lisätä kannustimia ilmastopäästöjä vähentävien ratkaisujen kuten kosteikkoviljelyn edistämiseen. Ilmastonmuutoksen hidastaminen auttaa myös Itämerta.

Hallituksen talousarvioesityksessä korostetaan ravinteiden kierrätyksen ratkaisujen kehittämistä. Hallitusohjelmassa pysyväksi linjattu fosforiasetuksen lantapoikkeus kuitenkin vesittää Saaristomeri-ohjelman tavoitteet. Lantaravinteiden käytön muita lannoitevalmisteita löyhemmät

fosforilannoitusrajoitukset (=lantapoikkeus) eivät ohjaa tiloja ravinteiden kierrättämisen tehostamiseen ja vesistöjen fosforikuormitusten vähentämiseen, vaan lantaa ja sen mukana fosforia levitetään edelleen eläintilojen läheisyyteen ylimäärin. Ylijäämäravinteet, joita kasvit eivät pysty hyödyntämään, valuvat vesistöihin ja Itämereen.

Kustannustehokas vesiensuojelu edellyttää maatalouden ravinnetietovarannon perustamista. Varantoon kootaan viljelijöiden jo muutenkin keräämä tieto peltolohkojen ravinnepitoisuuksista viranomaisten ja tutkijoiden käytettäväksi. Näin vesiensuojelutoimenpiteitä voidaan kohdentaa kustannustehokkaasti sinne, missä tarve on suurin, esimerkiksi lantaravinteiden kierrättämiseksi ravinnerikkailta alueilta ravinneköyhille.

Luonnon monimuotoisuuden suojelun rahoitus turvattava

Luonnon monimuotoisuus, joka ylläpitää ihmisellekin elintärkeitä ekosysteemipalveluita, on luonnonvaroistamme tärkein. Biodiversiteetin ja luonnon elinvoiman suojelu niin maa- kuin vesiympäristöissä tulisikin olla hallitusohjelman tavoitteista merkittävimpien joukossa, ja siksi sekä Vesiensuojelun tehostamisohjelman että Metso-, Helmi- ja Nousu-ohjelmien jatkuminen hallitusohjelman mukaisesti on ensiarvoisen tärkeää. Ohjelmien tavoitteiden toteutumisen kannalta on kuitenkin välttämätöntä turvata luontokadon pysäyttämiseen tähtääville toimille riittävä rahoitus. Ympäristön- ja luonnonsuojelun rahoitusta ei tulisi leikata, vaan sen määrää tulisi päinvastoin tulevilla budjettikausilla kasvattaa.

Vihreän siirtymän investointien lupamenettelyissä varottava vauhtisokeutta

Hallituksen talousarviossa panostetaan vihreän siirtymän investointien lupamenettelyihin ja eräs ympäristöministeriön tulostavoite on lupamenettelyiden vauhdittaminen. Suomeen ollaan lähivuosina toteuttamassa useita uusia investointeja osana vihreää siirtymää. Siirtymän kannalta merkittäville investoinneille on luvattu ympäristöluvitukseen ”ohituskaistoja”. Nopeutetussa menettelyssä on riskinä, ettei uusien tehdas-, kaivos- ja energiahankkeiden ympäristövaikutuksia eikä useiden hankkeiden yhteisvaikutuksia pystytä arvioimaan riittävällä tasolla. Ympäristöhallinnon resursseja on vuosien mittaan merkittävästi pienennetty, ja resursseja tulisikin vahvistaa vihreän siirtymän hankkeiden kestävän ympäristöluvituksen ja asianmukaisen ympäristövaikutusten arvioinnin varmistamiseksi. Myös monet kansalaiset kantavat huolta uusista hankkeista ja niiden ympäristövaikutuksista. Kansalaisten luottamusta lupamenettelyiden kestävyyteen on vahvistettava.

Ympäristölle haitallisen toiminnan lupamenettelyiden laajempi tarkastelu on myös tarpeen. Esimerkiksi lannoitesatamista mereen päätyvän ravinnekuormituksen vähentäminen vaatisi satamien ympäristölupien tarkistamista ja valvonnan kiristämistä. Hamina-Kotkan lannoitesatama on alueen suurin pistemäinen ravinnepäästölähde suoraan Itämereen, mutta lannoitelastausten ja -kuljetusten aiheuttamaa ravinnekuormitusta ei nykyisellään rajoiteta lainkaan.

Annamari Arrakoski-Engardt

Toimitusjohtaja

John Nurmisen Säätiö